

Innlegg om ”Bibliotekutvikling – nye roller og samarbeidsformer” Politisk rådgiver Roger Solheim, Kulturdepartementet

Bibliotekenes plass i kulturpolitikken

Et overordnet mål i kulturpolitikken vår er å sikre at *alle* får være med, både som deltakere og mottakere. Alle skal ha tilgang til kulturopplevelser, uavhengig av geografi, økonomiske og sosiale skillelinjer og evner. Bibliotekene er samfunnsinstitusjoner som bygger nettopp på tanken om gratis tilgjengelighet for alle.

I kulturløftet har regjeringen forpliktet seg til å satse på bibliotek og litteratur. Bibliotekene er på mange måter det mest demokratiske kulturtilbudet vi har. Målet vårt er å gi alle innbyggerne i landet vårt gode bibliotektenester.

Bibliotekutvikling – nye roller og samarbeidsformer

Overskriften for denne konferansen er Strategi for endring. Det er vitner om en offensiv holdning til de utfordringene vi ser for bibliotekene.

”Det er mange myter om bibliotekene. Den største er at folk stort sett låner bøker der” sa direktør Liv Sæteren ved Deichmanske bibliotek til Aftenposten for tre uker siden.

I følge en bukerundersøkelse fra ABM-utvikling er det under halvparten av brukerne som låner bøker på biblioteket. Dette vil nok variere ganske mye mellom de forskjellige bibliotekene, men sier ganske mye om hvordan bibliotekenes rolle i samfunnet er i ferd med å endre seg. Den tiden der det skulle være stille på biblioteket er på mange måter et tilbakelagt stadium. Et godt eksempel på det trenger vi ikke å gå langt for å finne. Her i Agder-kommunene har de prosjektet *Lyd på Biblioteket*, der det legges opp til en rekke forskjellige aktiviteter som spenner fra konserter og utstillinger til ny lydavdeling. Bibliotekene gjør seg relevante på mange flere områder som debatt, musikk og spill. Det sosiale treffstedet blir en stadig viktigere funksjon for biblioteket, som et sted med lav terskel, som oppleves som åpne og relevante for alle. Vi leser ofte om bibliotekenes sentrale betydning i innvandreres hverdag. Slike endringer er det viktig å fange opp og følge opp. I en tid der mange stiller spørsmål ved bibliotekenes leverett den dagen e-bøkene gjør sitt inntog, kan vi vise til alle de andre funksjonene bibliotekene fyller. Suksessen til Litteraturhuset i Oslo har vist oss at det finnes et stort behov for steder der folk kan treffes for å la seg informere og delta i debatt.

Hele landet er allerede i besittelse av ”litteraturhus”, med bibliotek i hver kommune som kan fylles med også slike aktiviteter.

Hovedtyngden av utviklingsarbeidet må drives frem av bibliotekeierne selv. Staten skal bidra til å stimulere til denne utviklingen. For det første vil vi gå gjennom folkebibliotekloven, et tiltak som ble varslet i bibliotekmeldingen. Vi vil gjøre endringer som må til for å legge til rette for fleksible løsninger med hensyn til organiseringen av folkebibliotekene. Vi vil legge til rette for samarbeid både om drift, personalressurser og kompetanse på tvers av kommunegrensene. Vi er i gang med dette arbeidet, men det er fremdeles for tidlig å si noe om de vurderingene som skal gjøres der og når dette arbeidet kan ferdigstilles. Et slikt lovarbeid følger jo faste prosedyrer. Det betyr at departementet først vil utarbeide et høringsnotat, som blir sendt på en bred høring. Deretter fremmer vi et forslag for Stortinget i form av en lovproposisjon. Etter at en lovendring er vedtatt vil det vurderes om gjeldende forskrifter og retningslinjer må endres.

Utviklings- og prosjektmidler er også sentrale virkemiddel for statens mulighet for å påvirke utviklingen ved hele abm-sektoren. Vi mener det er viktig at staten kan være med og støtte gode tiltak og lokale initiativ.

Nasjonalbibliotekets utvidete ansvar

I bibliotekmeldingen varslet vi også en mulig gjennomgang av organiseringen av nasjonale bibliotek tjenester. Og som dere vet besluttet regjeringen at de nasjonale bibliotekoppgavene i hovedsak skulle flyttes til Nasjonalbiblioteket. Dette ble satt i verk 1. juli i år.

Dette er en stor omveltning som har engasjert mange. Selv om denne beslutningen har skjedd fort opplever jeg at vi har bred støtte for at det er behov for å samle nasjonale ressurser og kompetanse på bibliotekfeltet.

Jeg har i tillegg stor tro på at Nasjonalbiblioteket vil sørge for en tydelig retning og et slagkraftig fagmiljø. Omorganiseringen vil styrke den helhetlige bibliotekutviklingen og vi vil få en mer målrettet og strategisk tenkning. Akkurat dét er helt nødvendig – særlig når vi skal utnytte mulighetene digital teknologi gir oss.

Vi skal fortsette utviklingen av tjenester, både i bibliotekrommet og digitalt. Disse tjenestene kan ikke utvikles av hvert enkelt bibliotek eller kommune. De må utvikles med en tydelig nasjonal aktør. Nasjonalbiblioteket har gjennom flere år brukt ressurser på å utvikle digitale tjenester. Det er positivt at deres kompetanse og erfaringer kommer hele bibliotek-Norge til gode. Og som sentral innholdsleverandør og ansvarlig for utviklingen av nasjonalt biblioteksøk, vil Nasjonalbiblioteket kunne legge godt til rette for utvikling av digitale tjenester.

Regjeringen vil fremdeles underbygge den tverrsektorielle tankegangen på abm-feltet. Særlig de digitale utfordringene og mulighetene er sammenfallende for hele abm-feltet. Mange av fremtidens digitale tjenester i alle de tre sektorene vil bygge på arbeidet med utviklingen av nasjonalt biblioteksøk, som i sin tur skal inngå i et felles abm-søk. Derfor er det positivt for det tverrfaglige arbeidet at vi har en sterk bibliotekaktør.

Nasjonalbibliotekets nye rolle innebærer altså at de vil være en viktig aktør for å legge til rette for utviklingen - også av folkebibliotekene. Selv om hovedtyngden av dette utviklingsarbeidet må drives frem av bibliotekeierne selv i samarbeid med fylkeskommunalt nivå, skal staten bidra til å stimulere utviklingen.

Fremtiden for fylkesbibliotekene

Fylkesbiblioteket er en lovpålagt kulturoppgave for fylkeskommunene. Men utviklingen har ført til at flere av fylkesbibliotekenes lovpålagte oppgaver er i ferd med å bli utdatert. Vi er tvunget til å se på fylkesbibliotekenes rolle med nye øyne.

Den teknologiske utviklingen de siste årene har skapt nye samarbeidsformer i biblioteksektoren. Dette har ført til at fylkesbibliotekets oppgaver over tid har endret karakter. Fra å være sentrale i fjernlånsamarbeidet i fylkene, arbeider fylkesbibliotekene i dag i større grad med kompetanseutvikling, rådgivning, samordning og utviklingstiltak. Det er også en tendens til at driftsoppgaver som for eksempel medieforsyning og mobil bibliotekjeneste blir overført til folkebibliotekene.

Bibliotekstatistikken viser at fylkesbibliotekene bruker mer ressurser til kompetanseutvikling og mindre til mediasamlinger og utlån enn tidligere. Fremtidige tjenester som felles søk i bibliotekatalogene, bestillingstjenester

og transportordninger vil tvinge fram slike endringer I tiden fremover vil man nok se en videre utvikling på dette området, men fremdeles er fylkesbibliotekene svært forskjellige og de har forskjellige funksjoner overfor de forskjellige kommunene. For små kommuner kan fylkesbiblioteket være en viktig rådgiver og viktig medspiller i kompetanseutvikling. For større bibliotek vil fylkesbibliotekets utviklingsrolle være viktigere. Gode eksempel på det siste fikk dere, så vidt jeg vet, presentert i går fra Oppland, Vestfold og Hordaland, som har satset på fylkesbibliotekenes rolle som utviklingsaktør.

Departementet mener at det vil være tjenlig å endre loven slik at man legger vekt på de *oppgavene* som skal løses på fylkeskommunalt nivå og ikke hvilken *institusjon* som skal løse dem. I tråd med den utviklingen som allerede er i gang ved mange fylkesbibliotek vil dette legge bedre til rette for fleksible løsninger med sikte på en utvidet rolle som regionale utviklingsaktører på bibliotekområdet. Det vil bli viktig at fylkesbibliotekene bygger opp nettverk og bidrar til å forankre biblioteksektoren i regionale, politiske planprosesser.

Departementet foreslår som nevnt å etablere en ordning med frivillige samarbeidsavtaler, der fylkeskommunene blir sentrale. Hensikten er å forankre nasjonale målsettinger regionalt og lokalt, kanalisere statlige satsingsmidler mer effektivt og målrettet, og stimulere til fylkeskommunale og kommunale bibliotekplaner.

En mulighet kan være å knytte statlige utviklingsmidler til slike frivillige samarbeidsavtaler med fylkeskommunene. På denne måten kan fylkeskommunen ansvarliggjøres til å omdisponere midler ved endringer av fylkesbiblioteket til å utvikle et fremtidsrettet biblioteknettverk i regionen. Samarbeidsavtalene kan sees i sammenheng med de sentrale målsettingene i bibliotekmeldingen, som gode lokale og regionale samarbeid, kompetanseutvikling, nasjonalt biblioteksøk, modellbibliotek og leseløft.

Løsningene er imidlertid avhengig av de grensdragninger som blir gjort når det gjelder ansvarsfordelingen mellom staten og fylkeskommunene i revisjonen av bibliotekloven. Departementet ønsker hensiktsmessige og velfungerende samarbeidsformer mellom forvaltningsnivåene og inviterer fylkeskommunenene til konstruktive innspill.

Modellbibliotek

I bibliotekmeldingen ble det tatt til orde for å etablere en ordning med modellbibliotek. Tanken bak dette er at man ønsker å fremheve de gode eksemplene på bibliotek som er innovative og nytenkende. Dette kan være bibliotek som inngår gode partnerskap både med hensyn til drift og tjenester. Det kan være bibliotek som greier å utvikle seg til gode møteplasser. Eller bibliotek som utvikler nye og fremtidsrettede tjenester. Dette har blitt veldig godt mottatt i bibliotekmiljøet og vi ser at det allerede er stort engasjement. Det er inspirerende å høre at miljøet selv har etablert en egen blogg om modellbibliotek som en idédugnad for videre utvikling på dette området.

Leseløft

Et viktig tiltak i bibliotekmeldingen og språkmeldingen var satsingen på et nasjonalt leseår i 2010 som start på et leseløft frem til 2014.

Folk må kunne lese for å delta i utdanning, arbeidsliv og samfunnsliv på en fullverdig måte.

1/3 av befolkningen i Norge mellom 16 og 65 oppfyller ikke krav til leseferdigheter i dagens arbeids- og hverdagsliv. Nesten en av ti sliter med å få med seg innholdet i en enkel tekst.

Dette *skal* bekymre oss, fordi vi vet at lesing er nøkkelen til så mye mer. Voksne som leser dårlig har 12 ganger så stor risiko for å falle utenfor arbeidslivet som andre. Når vi er så opptatt av at folk skal lese, så er det ikke først og fremst fordi vi mener at litteratur er et mer "høyverdig" kulturtilbud enn for eksempel film og tv. Men for å kunne delta i offentligheten og benytte demokratiske rettigheter er det viktig å kunne tilegne seg informasjon og kunnskap, både gjennom skjønnlitteratur og faglitteratur, gjennom aviser og på nett. Den digitale utviklingen gjør at lesekompetanse og digital kompetanse må sees i sammenheng. Det er etter hvert blitt helt avgjørende å kunne håndtere digitale medier og lese på nett for å kunne delta fullverdig i samfunnslivet.

Derfor er voksne som leser lite, målgruppen i år.

Så langt har vi gitt over 16 mill. kroner til leseåret. Midlene går til prosjekter i regi av ABM-utvikling, Norsk Forfattersentrum, Leser søker bok og Foreningen !Les. Det er også gitt støtte

til samarbeidsprosjekter i regi av LO, NHO, HSH og KS. ABM-utvikling har frem til 1. juli hatt en koordinerende rolle og fordelt midler til aktiviteter i biblioteksektoren. Dette ansvaret er nå overført til Nasjonalbiblioteket.

Bibliotekene har et stort potensial for lesestimulering, for litteratur- og kunnskapsformidling. Bibliotekene er en av våre fremste ressurser når vi skal få flere nordmenn til å lese. Vi tror Leseløftet vil gi kommunene en god mulighet til å løfte de lokale bibliotekene som arena for formidling og læring, i samarbeid med lokale krefter, både offentlige, frivillige og næringsliv.

Engasjementet for leseåret har vært stort så langt, med aktiviteter over hele landet. Jeg vet at her i Agderfylkene skal det blant annet i gang et prosjekt der forfattere sammen med det lokale biblioteket skal ut og besøke en rekke arbeidsplasser. På denne måten skal man inspirere til lesing og informere om tilbudet som finnes ved bibliotekene. Det er helt strålende.

Nå er det slik at nordmenn leser relativt mye. Ifølge Bokundersøkelsen 2008 hadde 93 prosent av oss lest en bok i 2007.

Vårt mål er å få med enda flere. Selv om fokus i 2010 er voksne som leser lite, vil vi se på lesing i et livslangt perspektiv. Lesestimulering og litteraturformidling skal nå alle mennesker i alle aldre og alle livsfaser.

Vi ser en gledelig oppslutning om Leseåret så langt. Det er mange organisasjoner og initiativ som arbeider med litteraturformidling, lesestimulering, opplæring og så videre.

Kulturdepartementet støtter allerede flere av disse tiltakene. Gjennom leseløftet skal vi skape en nasjonal ramme rundt disse satsningene. Det blir viktig å bygge på og utnytte den kunnskap og erfaring som fins hos personer og organisasjoner som arbeider med lesespørsmål hver eneste dag.

Behovet for digitalisering for å få kulturarven ut til alle

De store samlingene i alle landets arkiver, bibliotek og museer er viktige ressurser for forskning, undervisning og kultur- og samfunnsutvikling. De gjenstandene og den dokumentasjonen som ligger i samlingene er en representasjon av vår historie, identitet og kultur.

Digitalisering gir nye muligheter til å skape, bevare og formidle informasjon, kunnskap og kunstneriske ytringer. Vårt mål, slik det er formulert i digitaliseringsmeldingen, er at så mange som mulig skal få digital tilgang til så mye som mulig av vår felles kulturarv. Enkel tilgang til kulturarven bidrar til forskning og undervisning som igjen er viktige forutsetninger for menneskers samfunnsdeltakelse.

Oppsummering

Bibliotekene oppfyller en viktig rolle i kulturpolitikken for de er gode labterskeltilbud som alle kan bruke. Vi skal fortsette å utvikle folkebibliotekene til å bli kulturelle møteplasser.

Fylkesbiblioteket må innta rollen som utviklingsaktør, og støtte faglig og økonomisk opp om utviklingen som skjer i folkebibliotekene.

Vi skal ha samarbeidsordninger og utviklingstiltak som skal gjøre bibliotekene mer robuste og moderne. De skal settes i stand til å møte morgendagens utfordringer.

Å utnytte de muligheter digital teknologi gir oss, er en av våre største utfordringer på dette feltet.